

Bøger har deres skæbne

Tale ved KUBIS-festligheden 29. januar
2008 i universitetets festsal

*af universitetsbibliotekar Michael Cotta-
Schönberg*

D. 25. juni 2007 indgik Det Kongelige Bibliotek (KB) ved undertegnede og Københavns Universitet (KU) ved rektor Ralf Hemmingsen en banebrydende aftale, der havde form af en tilkendegivelse af et fælles ønske om, "at der med virkning fra 1. januar 2008 indgås et samarbejde mellem KU og KB med henblik på at styrke biblioteks- og informationsbetjeningen af KU", et samarbejde, der fremover fik betegnelsen KUBIS, Københavns Universitets Biblioteks- og Informationservice. Til det formål nedsattes en omfattende planlægningsorganisation til at forberede arbejdet i løbet af efteråret (se Magasin, 20. årg. nr. 3, 2007 s. 52f.). Resultatet heraf blev indgåelsen af "Generel aftale om samarbejde mellem Københavns Universitet og Det Kongelige Bibliotek om Københavns Universitets Biblioteks- og Informationservice" (KUBIS) af 21. december 2007, omfattende alle dele af de to institutioners biblioteksfunktioner og -service, foreløbig gældende for 5 år.

Denne aftale er i alle henseender banebrydende for begge institutioner. I KBs pressemeddelelse udtalte jeg: "Det er første gang i historien, at vi kan betjene Københavns Universitet ud fra en biblioteksmæssig helhedssynsvinkel", og rektor Ralf Hemmingsen skrev umiddelbart efter på sin blog: "Med en ny biblioteksorganisation bestående af otte fakultetsbiblioteker (hvoraf

nogle ejes af KB, andre af KU) samt en række institutbiblioteker, kan vi i fremtiden tilbyde en bedre og mere tidssvarende informations- og bibliotekstjeneste. Ved at lægge vores ressourcer i en fælles pulje vil vi være i stand til at yde bedre service til forskere, studerende og øvrigt personale, og det er præcis det, der er formålet. At vi i dag kunne underskrive aftalen, er resultatet af et grundigt forarbejde. Fra nytår er KUBIS så søsat, og vi glæder os til og er overbevist om, at vi har skabt en organisation, der svarer til en tid, hvor viden og elektronisk informationsformidling er i højsædet."

Fra den 1. januar 2008 overtog vicedirektør ved Det Kongelige Bibliotek Michael Cotta-Schönberg som ny universitetsbibliotekar den biblioteksfaglige ledelse af alle biblioteker under KUBIS. Dannelsen af KUBIS markeredes ved en festlig højtidelighed, et såkaldt kickoff-arrangementet den 29. januar 2008 i Københavns Universitets historiske Festsal på Frue Plads med taler af rektor, direktøren, og universitetsbibliotekaren. Nedenfor bringes sidstnævntes tale, der var et causeri over bogernes skæbne gennem tiderne.

Erland Kolding Nielsen
Direktør, Det Kongelige Bibliotek

Kære alle sammen,

I har hørt mig tale så meget om bibliotekernes fremtid og strategi, at jeg i dag vil jeg gerne tale om noget andet, nemlig bøgernes skæbne.

1. Bøgernes skæbne

For bøger har deres skæbne! Det skrev grammatikeren Terentianus Maurus i slutningen af 200-tallet: *Habent sua fata libelli.*

Udsagnet fortolkes ret forskelligt. Terentianus selv mente nok, at bogens skæbne var betinget af læseren, eller rettere af læserens fatteevne. I *Rosens navn* går Umberto Eco videre og giver den tolkning, at bøger deler deres læseres skæbne. Og jeg personligt vil nok gå endnu et skridt videre og mene, at det er læserens skæbne, der er betinget af bogen.

Her vil jeg dog tage udgangspunkt i den tolkning, at bøgerne har deres egen skæbne.

2. Horats' digtsamling

Et levende vidnesbyrd herom kan findes i Horats' forord til en af sine digtsamlinger, som han udsendte i Rom, medens imperiet åndede fred.

Det var 20 år før en bestemt skelsættende begivenhed, som verden ikke vidste den ventede på, men som ikke desto mindre ventede på verden.

I forordet taler Horats til sin egen bog, som skal udkomme på et af

datidens succesforlag, brødrene Sosius. Han siger:

“Min bog!

Det ser ud som om du spejder længselsfuldt mod Vertumnus og Janus [boghandlernes kvarter i Rom], og som om du længes efter blive solgt hos brødrene Sosius, nydeligt afpudset med pimpsten.

Du ærgrer dig over, at du kun bliver vist frem til få, og du længes efter et liv på den offentlige scene, skønt det ikke var sådan jeg opdrog dig!

Jamen, så afsted med dig!

Og når du først er væk, er der ikke noget med at komme hjem igen.

Ak, vil du sige, hvad har jeg dog gjort, hvad var det dog jeg ville? – når din mætte og døsig elsker slænger dig hen i et hjørne. ...

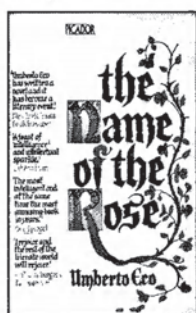
Du vil blive elsket i Rom, medens du er ung.

Men når du er blevet slidt af mange hænder, vil du blive ædt i stilhed af møl, eller endnu værre – blive sendt til provinsen.

Og siden hen vil du så nå til en stammende alderdom, når du bliver brugt som purkenes ABC i Byens omegn.”

Ak ja, det, som vi skaber, bliver uafhængigt af os og forlader os. Det gode er, hvis det får sit eget liv.

Horats selv havde nok håbet, at hans digtsamling ikke ville få en afældig alderdom. Men han havde næppe forestillet sig, at hans digt 2000 år efter ville blive læst højt ved en universitetsfestlighed i en by, der var større end datidens Rom, for han skriver i hvert fald et andet sted i en hyldest til solen: Må du

aldrig se noget større end Byen Rom!

Og endnu mindre havde han forestillet sig, at denne store fremtidige by ville være hovedstaden i det land, som kimbjerne kom fra, den barbariske stamme der kun 80 år før havde invaderet Italien og truet Rom med udslettelse.

3. Inkakrøniken

Megget tættere på os selv har vi en enestående bogskæbne, der ikke står tilbage for nogen anden.

I Danmarks fornemste, om end kun næstældste bibliotek findes der en bog, som vi i daglig tale kalder Inkakrøniken. Den blev skrevet i det sydlige Peru i årene mellem 1600 og 1615. Forfatteren var Guaman Poma de Ayala, en efterkommer af inkaerne, medlem af et indiansk provinsaristokrati og embedsmand i det spanske herredømmes administration.

Dybt frustreret over spaniernes behandling af den indianske befolkning forfattede han i den sidste del af sit liv sin *Nueva Cronica y Buen Gobierno*. I denne 1168-sider store bog undsiger han den spanske administrations uretfærdigheder, hævder indianernes gudgivne ret til deres eget land, og ikke mindst giver en skildring af inkariget og dets kultur.

Af enestående betydning er Pomas ca. 400 hånd tegnede illustrationer, der skildrer spaniernes erobring af inkariget og udgør en autentisk billedkrønike af inkariget før spanierne. En illustration, der får klumpen frem i halsen, er henrettelsen af inkafyrsten Tupac Amaru, der får skåret halsen over

af spanierne.

Håndskriftet nåede faktisk frem til Spanien, men det kom formentlig aldrig adressaten i hænde, den spanske konge Filip III. Hvordan det nåede frem til Danmark, ved man ikke, men en plausibel teori er, at en dansk ambassadør i Madrid omkring 1660 bragte det med hjem til sin konge, Frederik III, der lod det indgå i sit eget nye, store bibliotek.

Her henlå det upåagtet i 250 år, da det blev draget frem igen af forskerne. Det blev udgivet nogle gange i løbet af 1900-tallet, og selve håndskriftet blev i den sidste del af denne periode anvendt af tilrejsende forskere omkring en gang om året.

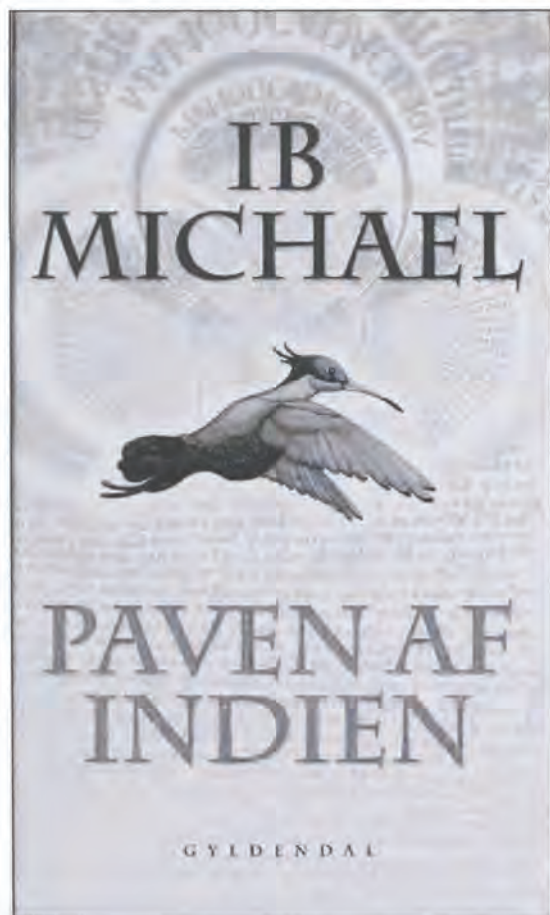
I 2001 blev inkakrøniken digitaliseret og lagt på nettet. Ifølge den fremmeste forsker på området har

denne digitalisering skabt et internationalt gennembrud for bogen. Bare i januar måned i år var der 8.000 hits på den digitale udgave, og 67.000 sider blev set af de besøgende, en meget stor del af dem fra Latinamerika og især Peru.

I 2003 udkom Ib Michaels *Paven af Indien*, der i romanform fortæller om Inkakrønikens tilblivelse og forfatterens rejse gennem Peru til Lima for at aflevere den til vicekongen. Jeg læser her en side fra Ib Michaels roman:

“Lad mig kaste det syvende slør...

Jeg sidder på Det Kongelige Bibliotek i København, i den bygning man på grund af de mørke spejlglasrunder også har kaldt Den Sorte Diamant.

Jeg springer mellemregningerne over. Det har jeg lært af min mester.

Håndskriftet ligger på bordet foran mig. Der er gået 365 år siden jeg så det sidst. Kantforgyldningen er gået af, men det svageste spor er blevet tilbage. På ryggen af den sidste indbinding kan jeg skimte Frederik VII's initialer. Omsider er vi nået frem til kongen.

Jeg har lyst til at udvise den største høviskhed. Bladrer op og får lidt guld som er blevet til støv, på fingrene. Man må forvandle sig til et pust der vender bladene. Papiret virker sprødt, skriften fra bagsiden slår igennem flere steder; jeg slår op på tegningen der indleder forfatterens lange rejse, og det slår mig hvor sikkert strengen stråler op fra papiret.

Da jeg kommer til et sted i teksten, hvor han – klemmt ind mellem ordene – har tegnet sorte sole og halvmåner på skift, holder jeg inde og lukker forsigtigt bogen der lyser som et kosmos i sig selv. I krøniken bliver skriften mere og mere som et spindelvæv der æder sig ind i papiret. Det skyldes syren i blækket. Man skulle tro at ordene insisterede på at æde sig selv, indtil de kun efterlod sig huller og streger i arket.

De er tilbage ved koderne. Hver for sig danner de indgang til den streng som det hele har hængt på fra begyndelsen. Nu ved jeg det, jeg altid har vidst.

Tidens mindste enhed er et liv.”

I 2007 blev håndskriftet optaget på

Unesco's Memory of the World list.

Det er da en bog med sin egen skæbne!

4. Bogens skæbne

Men det er ikke bare de enkelte bøger, der har deres skæbne. Selve bogen som kulturel form har også sin skæbne.

I sin 3000-årige historie er bøger kommet i alle mulige medier.

De første blev prentet på tørrede eller bagte lertavler. Andre blev hugget i sten. Siden hen brugte man papyrusruller, voksbeklædte trætavler, inkaernes kipu'er og tilskårne huder og papir. Og med Gutenberg begyndte man at trykke bøgerne på papiret, en teknologi der holdt sig i over 500 år indtil denne tidsalder, hvor vi digitaliserer bogen og derefter kan omsætte dem til det medie, brugeren selv ønsker.

Ved Københavns Univer-

sitetsbibliotek-festen i domkirken for halvandet år siden kunne jeg fremvise en elektronisk bog fra Museum Tusulanum Press på et USB-stik. I dag kan jeg fremvise noget andet, vi har ventet på længe: den digitale boglæser. Der er kommet tre på markedet i år: en fra Sony, en anden som kan købes på Amazon, bortset fra at første sending blev revet væk, og at de ikke kan levere for tiden. Og den tredje, som jeg står med her, fra Cybook.

Man kan lagre et pænt antal bøger på denne Cybook, men hovedprincippet er, at man downloader de bøger man vil fra nettet, incl. de kommercielle leverandører – fuldstændig ligesom vi nu downloader musik til små, mobile spilleapparater.

Den, jeg står med her, er åbnet på en roman af en engelsk forfatter, der engang for mange år siden lod sin hovedperson høre følgende: "Her skal vi løbe alt hvad vi kan, bare for at blive stående." Og man skal selvfølgelig løbe dobbelt så hurtigt, hvis man vil komme ud af stedet. (Alice i Eventyrland)

For at I ikke skal tro, at dette apparat kun er til underholdning, har

Rektor for Københavns Universitet Ralph Henningsen, universitetsbibliotekar Michael Cotta-Schönberg, prorektor Lykke Friis og Det Kongelige Biblioteks direktør Erland Kolding Nielsen ved fejringen af indgåelsen af KUBIS-aftalen. Fot. Det Kongelige Bibliotek.

jeg et andet med, med Marsilio Ficinos bog *De immortalitate Animae*, Om Sjælens Udødelighed, fra 1489. Den er slået op på et sted, hvor han skriver, at jo større en masse er, jo trægere og langsommere er den.

Da en af de store barrierer for den digitale bogs gennembrud netop har været, om man kunne udvikle læseapparater med en tilstrækkelig grad af opløselighed og høj mobilitet (d.v.s. nemme at tage med i seng og på stranden), tillader jeg mig at se jeg fremkomsten af disse nye læseapparater som et tidens tegn. Det som vi ikke kan vide lige nu er, om det blot er en let rystelse eller om det er kontinentalsoklen, der bevæger sig under os. Har vi bare fået

endnu en gadget for tekno-nørder eller er en ipod-tsunami ved at skylle ind over bogmarkedet?

At bogen selv vil overleve i bedste velgående, er jeg ikke et sekund i tvivl om. Har man for nylig været på Bogmessen i Forum, skal man i hvert fald være meget dristig for at hævde at bogen er døende. Men bogen er ved at slippe sit vante medie for at blive allestedsnærværende i alle medier.

Det interessante spørgsmål er blot, om det om tredive år vil være en af universitetsbibliotekernes opgaver at formidle information og viden gennem en samling af trykte bøger – når allerede nu de trykte tidsskrifter er ved at være en saga blot.

Processen omkring dannelsen af KUBIS har været lang og lærerig, nogle gange sej og ind imellem underholdende.

Fra KUBIS-siden retter jeg en særlig tak til rektors kommitterede i biblioteksspørgsmål, Thorkil Damsgaard Olsen, og til universitetshistoriker Ejvind Slottved.

Når vi andre tumlede rundt i begivenhedsstrømmen som Rasmus Klump og hans venner, så stod Thorkil urystelig ved rattet og førte skuden sikkert i havn og mandskabet hjem til pandekagerne, medens han sommetider

bakkede på sin usynlige pibe og fortalte om dengang han la' i Biskayen.

Jeg vil også gerne takke min bibliotekskonsulent, Inge-Berete Moltke. Under usædvanligt anstrengende vilkår har hun båret en tung KUBIS-byrde som en tapper kriger, og hun har i høj grad været med til at holde vores del af processen på sporet.

Og til allersidst: hvis det er stjernerne, der har bestemt, at stort er det samme som tungt og langsomt, så inviterer jeg hermed alle KUBIS-medarbejdere til at være med til at udfordre ... stjernerne!